

Cuprins

Cuvânt înainte 6-7

Nașterea și moartea speciilor

Nașterea speciilor 8-9

☼ Specii dispărute începând din anul 1600 10

Extincția: un fenomen ireversibil 12

Extincțiile însoțesc evoluția 16

Extincții greu de cuantificat 18

„Cea de-a șasea extincție în masă” 20

Extincțiile și biodiversitatea 22

26

Unde sunt speciile amenințate?

Răspândirea biodiversității 28-29

☼ Centrele de biodiversitate 30

Mediile terestre 32

Mediile acvatice 34

Ecosistemele cele mai amenințate 36

„Punctele fierbinți” 38

Când omul distruge habitatele

Despădurirea, subprodus al sărăciei 40

☼ Degradarea pădurilor și litoralurilor 42-43

Agricultura și comerțul cu lemn 44

Deșertificarea 46

Industria, minele și urbanizarea 50

Amenajarea cursurilor de apă 52

Specii alungate sau deplasate

Acești invadatori care fac gol în jurul lor 54

☼ Comerțul cu animale sălbatice 56

28-29

42-43

58-59

„Carnea din pădurile tropicale” 66

Impactul medicinei „naturiste” 68

Ravagiile pescuitului 70

Amploarea comerțului mondial 72

Care specii sunt amenințate?

74-75

Cum definim o specie amenințată? 76

☼ Câteva specii amenințate 78

Fapte și incertitudini 80

Amenințări la adresa nevertebratelor 82

Maimuțele mari, condamnate? 86

Declinul inexorabil al tigrlui 88

Rechinii: prădători deveniți pradă 90

Plantele, baza vieții 92

Viețuitoare necunoscute 94

Să acționăm și să protejăm în mod durabil

96-97

De ce să protejăm speciile? 98

☼ Zonele protejate din lume 100

Grădinile zoologice și botanice 104

A proteja speciile și... spațiile 108

Dezvoltarea durabilă 112

Perspective și dezbateri

116

Cum să ne comportăm față de carnivorele mari? 116

Lexic 120

Adrese utile 123

Bibliografie 124

Indice 125

Credite fotografice 128

☼ Hărți

Cum definim o specie amenințată?

Nu este ușor de evaluat în mod riguros dacă există sau nu o „amenințare” asupra unei specii și de cuantificat gradul acesteia... IUCN s-a dedicat acestei sarcini de o jumătate de secol.

„Cartea roșie” a IUCN (Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii)

Notiunea de specie amenințată este dificil de definit: astfel, marele tetra (*Tetrao urogallus*), ale cărui efective au scăzut mult în Franța, este încă bine reprezentat în Scandinavia.

(ea reunește 10 000 de specialiști din 181 de țări) create de această instituție reprezintă astăzi referințe la scară internațională.

Categoriile definite de cinci criterii

IUCN a definit o serie de cinci criterii care îi permit fiecărei țări să atribuie o categorie fiecărei specii prezente pe teritoriul său. Aceste criterii se aplică la plante și la animale, cu excluderea microorganismelor,

Dacă în mod intuitiv conceptul de specie amenințată este evident, este greu să i se dea o bază științifică. În realitate, pe termen lung toate speciile sunt susceptibile să dispară în mod natural. Calificativul „amenințat” presupune o stare de urgență, care este dificil de cuantificat, căci pe teren se întâlnesc o înfinitate de situații diferite: specii abundente care sunt în scădere, specii rare dar în expansiune, specii care par stabile, dar al căror habitat se deteriorează rapid etc. De 50 de ani IUCN face eforturi să evalueze nivelul de risc la care sunt supuse speciile vii. Uniunea publică o „Carte roșie a speciilor amenințate” care este reactualizată constant. IUCN s-a impus grație nivelului științific înalt și obiectivității. Categoriile

Principalele categorii ale IUCN

„**În pericol critic de extincție**” (*Critically Endangered*) – desemnează speciile pentru care riscul de extincție este „extrem de ridicat” în „viitorul imediat”.

„**În pericol de extincție**” (*Endangered*) – se aplică la organismele care prezintă un risc „foarte ridicat” de extincție în „viitorul apropiat”.

„**Vulnerabil**” – se spune despre speciile pentru care riscul este „ridicat” pe „termen mediu”.

Ansamblul acestor trei grupe reunite formează speciile amenințate. Celelalte, numite „cu risc mai mic” (*Lower risk*), se repartizează în mod egal în mai multe subcategorii. La acestea trebuie adăugate speciile pentru care datele lipsesc (*Data Deficient*) și, din nefericire, cele care fie s-au stins, fie au dispărut în stare sălbatică.

Reptila *Sphenodon punctatus* trăia altădată pe întregul teritoriu al Noii Zeelande. Aria sa de răspândire se limitează acum la câteva insule.

ținând cont de principalele elemente care definesc starea de sănătate a unei specii: efectivul absolut și evoluția acestuia, suprafața ariei de răspândire și evoluția ei, gradul de fragmentare a populațiilor și a habitatului.

Atunci când îndeplinește unul din cele cinci criterii care definesc o categorie, o specie este considerată ca aparținând acelei categorii, chiar dacă celelalte criterii nu sunt îndeplinite sau dacă nu există informații referitoare la ele. Există un mare avantaj: astfel, o specie care nu a reușit să fie înregistrată, dar despre care se știe că aria sa de răspândire este redusă și în scădere rapidă, poate fi pusă pe listă. Totuși, chiar dacă se permit unele aproximări (dacă sunt legitime din punct de vedere științific), sunt necesare statistici din teren, numărări,

Caracara striată (*Phalacrocorax australis*), care trăiește în Țara de Foc și în Insulele Falkland, nu este amenințată, dar este foarte vulnerabilă; efectivele sale nu depășesc 500 de perechi.

prelevări, studii de răspândire etc. Or, adesea, achiziționarea acestor date este costisitoare, iar numărul de specii evaluate este încă tragic de scăzut. IUCN s-a pronunțat până acum cu privire la aproximativ 18 000 de specii, probabil cam 0,1% din viețuitoare...

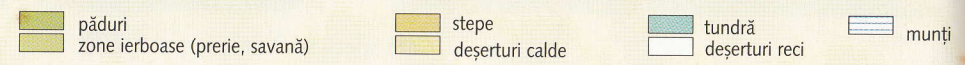
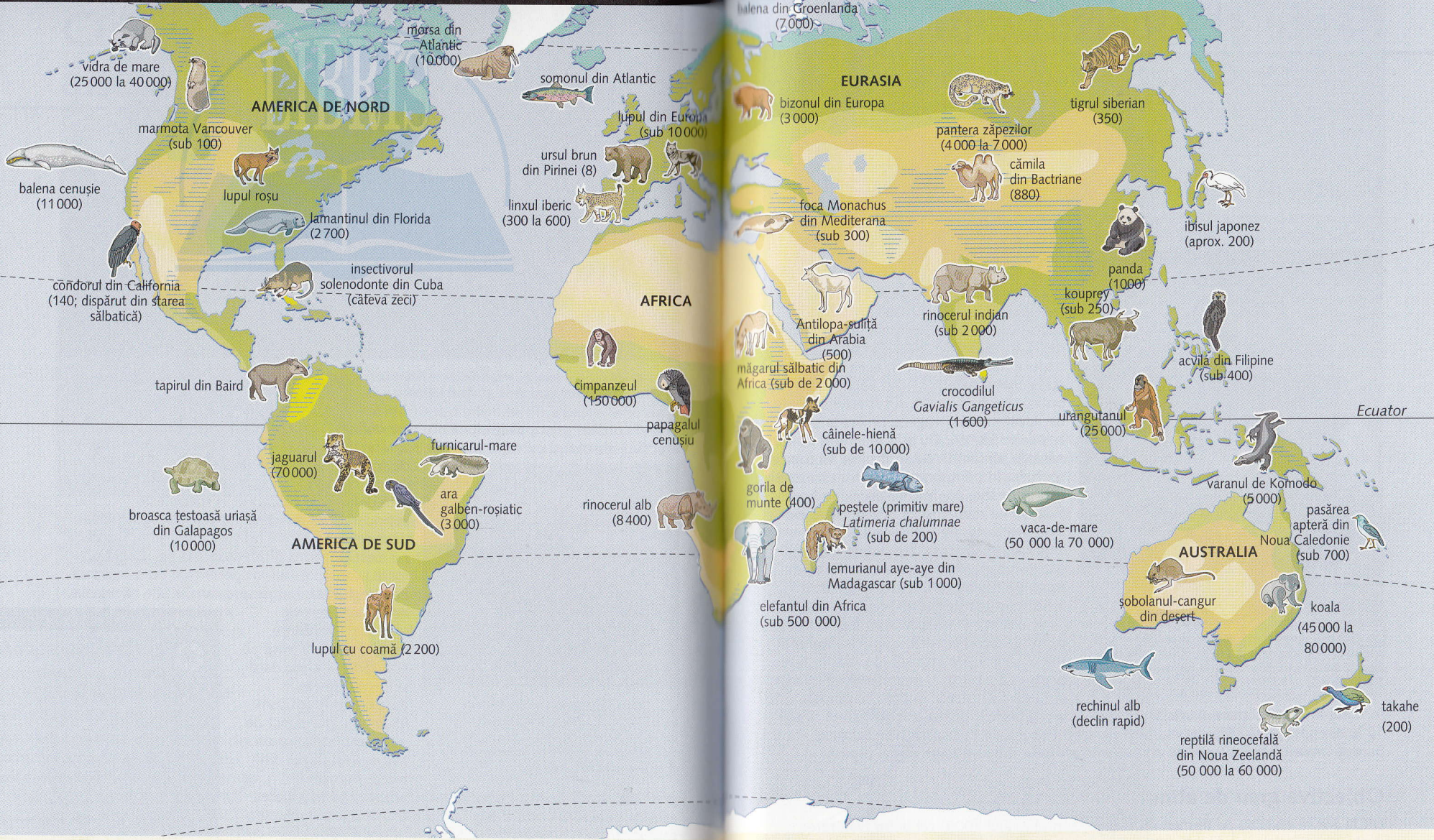
Hartă (paginile următoare)

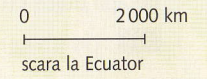
IUCN înregistrează oficial 18 000 de specii amenințate.

Dar peste 5 000 de specii animale și 34 000 de specii vegetale riscă să se stingă pe termen mai scurt sau mai lung. Unele specii sunt chiar virtual stinse. Aceste cifre reflectă prost realitatea: de fapt, specii foarte numeroase încă necunoscute de om (de exemplu, insecte) dispar chiar fără să li se fi bănuit existența.

Câteva specii amenințate

[ssp] : desemnează o subspecie

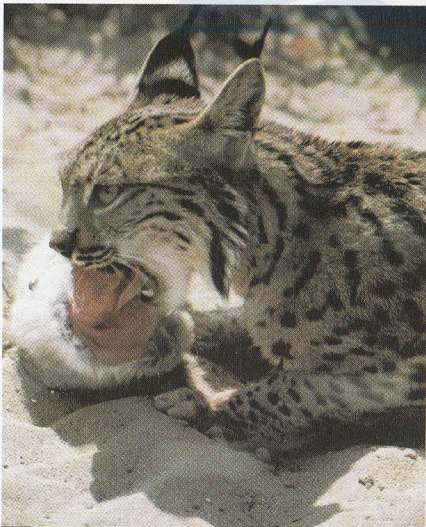

Fapte și incertitudini

Cunoștințele noastre sunt încă prea fragmentare pentru a defini exact nivelul de amenințare asupra diferitelor categorii de viețuitoare. Dar un lucru este sigur: situația se agravează.

Un vârtej de incertitudini

Pentru moment, numai 18 000 de specii au făcut obiectul unei estimări a stării lor de conservare, iar 11 167 dintre ele sunt considerate amenințate în grade diferite (evident, aceste cifre sunt în evoluție constantă).

Linxul iberic (*Lynx pardinus*), a cărui populație a scăzut de la 1 200 la 600 în zece ani, riscă să fie prima felină sălbatică dispărută după 2 000 de ani.

Singurele grupe de talie semnificativă evaluate integral sunt păsările și mamiferele (4 763 și respectiv 9 946 de specii) care sunt amenințate în proporție de 12 și, respectiv, 24%. Ce se poate deduce din aceste cifre în ceea ce privește restul viețuitoarelor? Din păcate, prea puțin: situația a 0,1% din specii nu poate da decât indicații vagi cu privire la soarta celorlalte 99,9%. Cu atât mai mult cu cât păsările și mamiferele sunt ființe vii foarte speciale. În primul rând, pentru că trezesc ușor simpatie, contrar melcilor, meduzelor și viermilor marini, și ca urmare sunt mai bine protejate: tigrii, rinocerii, acvilele imperiale și albatroșii fac obiectul unor programe internaționale de conservare. Apoi, pentru că sunt mai ales animale terestre; nu se cunoaște esențialul a ceea ce se petrece în mediile acvatice, în timp ce în special apele dulci sunt cu siguranță foarte degradate la scară globală. În fine, pentru că păsările și mamiferele fac parte din uriașii biosferei, în timp ce aceasta este

formată în cea mai mare parte din nevertebrate (și desigur din microorganisme). Dacă 12% din păsările și 24% din mamiferele amenințate sunt constatări neliniștitoare, totul pare să arate că restul regnului animal este probabil într-o situație și mai proastă.

Obiective greu de atins

UICN are ca obiectiv pe termen scurt (la orizontul anului 2005) cel puțin finalizarea evaluării animalelor amfibii (5 000 de specii), a reptilelor (8 000 de specii) și a peștilor de apă dulce (10 000 de specii). Organizația dorește astfel să încheie în anii care vin

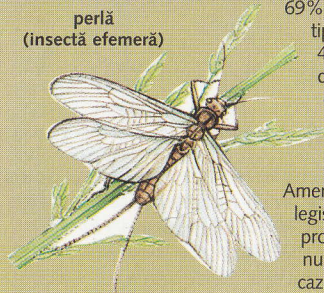
Care este statutul obiectiv al acestei broscuțe arboricole, endemică în sud-estul Madagascarului? Imposibil de spus, în absența unui studiu. Se știe totuși că despădurirea reprezintă o amenințare pentru ea.

dosarul rechinilor și al vulpilor de mare (1 000 de specii...dar oceanice!), precum și al moluștelor de apă dulce (5 000 de specii). Aceasta presupune în mod evident mijloace științifice și financiare mari. Și, chiar atunci când această muncă va fi terminată, va rămâne să se selecționeze și apoi să se studieze grupe importante de nevertebrate, plante și organisme marine etc. De notat că lista speciilor amenințate crește de la un an

Apele dulci din America de Nord

O asociație (The Nature Conservancy) a reușit să evalueze starea de conservare a aproximativ 20 000 de specii din America de Nord, inclusiv specii din apele dulci care sunt în general insuficient cunoscute. Conform TNC, care utilizează criterii

asemănătoare cu cele ale UICN, 69% din bivalve (moluște de tip scoică), 51% din raci, 43% din perle (insecte cu larvă acvatică), 37% din pești și 36% din amfibieni ar fi în pericol. Cifre cu atât mai impresionante cu cât America de Nord posedă o legislație și autorități care protejează mediul, ceea ce nu este nici pe departe cazul pe întreaga planetă.

la altul (ceea ce ar putea reflecta numai progresul cunoștințelor) și că unele specii (mai ales primatele, albatroșii, petrelii, pinguinii imperiali) trec în mod treptat din categorii mai puțin amenințate spre cele pentru care pericolul este presant. Uneori au loc și situații contrare, dar mult mai rar. Aceasta arată în mod evident fragilitatea generală a situației speciilor amenințate.